Lammeavdrått og økonomisk utbytte i saueholdet

EGIL SIMENSEN[1], ROLF BJERKE LARSSEN[1] OG SIGRUN HAUGE[2]
Institutt for stordyrsjukdommer NVH[1], Fagsenteret for kjøtt[2]

Årsutskriften fra Sauekontrollen gir god oversikt over produksjonen i buskapen. Utskriften inneholder tall fra slakteoppgjøret slik at det økonomiske utbyttet også kommer fram. Produksjonsresultatet, og dermed også det økonomiske utbyttet, varierer betydelig fra buskap til buskap.

Denne undersøkelsen baserte seg på Sauekontrollens tall. Formålet var dels å studere variasjonen i lammeavdråtten per søye. Denne er bestemt av antall høstlam og gjennomsnittlig lammevekt, og vi ønsket å klarlegge hvordan disse faktorene virket inn på avdråtten. Videre var formålet å studere sammenhengen mellom lammeavdrått og økonomisk utbyttet. Hensikten var å synliggjøre muligheten for å øke inntjeningen i buskaper med dårlig produksjonsresultat.

Materiale

Undersøkelsen omfatter 795 buskaper i fylkene Hedmark, Oppland, Buskerud og Sør-Trøndelag, med tall fra Sauekontrollen for 1998 tilsvarende Årsutskrift buskap. Utgangspunktet for materialet var alle buskapene i de fire fylkene som var tilsluttet Sauekontrollen. Vi ønsket å ha et materiale som var representativt for fjellbygdene i de sørøstlige deler av Norge. Derfor ble noen av kommunene utelatt. Videre satte vi som krav at buskapsstørrelsen skulle være over 20 para søyer per 1. januar, og at buskapen var i stabil produksjon, det vil si at voksne søyer med lam skulle utgjøre over 50 % av det totale antall para søyer.

Størrelsen på buskapene er i denne undersøkelsen definert som antall para søyer per 1. januar, senere kalt para søyer. Dette er samme enheten som blir brukt i Sauekontrollen, og omfatter para søyer med og uten lam, samt para gimrer med og uten lam. Lammeavdråtten per søye er definert som den totale vekten av lamma om høsten per para søye. Denne er bestemt av antall lam per søye samt gjennomsnittlig lammevekt, korrigert til 145 dagers alder (Sauekontrollen 1998). Eventuelle kopplam som ikke har gått med mora inngår ikke i disse tallene.

Resultater

Tabell 1 gir en oversikt over produksjonsresultatene. I dette materialet var gjennomsnittlig buskapsstørrelse 75,3 søyer, men med en betydelig variasjon. Tapet av levende fødte lam var 10,0 %, og det var klart størst i sommerbeiteperioden (5,4 %). Enkelte buskaper hadde svært høye beitetap, med høyeste verdi på 40,1. Gjennomsnittlig antall høstlam per para søye var 1,60, korrigert lammevekt ved 145 dager 42,4 kg og avdråtten per para søye 68,0 kg. Det økonomiske utbyttet av lammeavdråtten per para søye var 938 kr, med en variasjon fra 212 til 1746.

Tabell 1. Oversikt over dyretall, lammetap og avdrått samt økonomisk utbytte.

	Gj.snitt	Std.avvik	Var.koeff.	Min.	Maks.
Antall para søyer	75,3	42,4	56,3	21	310
Fødte lam per para søye	1,89	0,22	11,6	1,22	2,71
Levende fødte lam per para søye	1,83	0,21	11,5	1,15	2,71
% dødfødte	2,75	2,39	86,9	0	14,5
% tap inne	2,93	2,66	90,8	0	19,2
% tap på vårbeite	0,88	1,42	161,4	0	12,9
% tap på sommerbeite	5,38	5,17	96,1	0	40,1
% totalt tap av levende fødte lam	9,97	6,90	69,2	0	51,9
% kopplam	4,37	6,96	159,3	0	48,0
Lam om høsten per para søye	1,60	0,22	13,8	0,84	2,61
Korr. lammevekt v. 145 dager, kr	42,4	3,38	8,0	30,8	51,9
Avdrått per para søye v. 145 dager,	68,0	11,8	17,3	26,2	125,6
Lammeavdrått, kr per para søye	937,79	201,63	21,5	212,78	1746,50

I Tabell 2 er materialet gruppert etter det økonomiske utbyttet av lammeavdråtten per para søye. Gruppen med den laveste 1/3 av buskapene hadde en gjennomsnittlig lammeavdrått som var 22,3 kg lavere per enn gruppen med den høyeste 1/3. Forskjellen mellom disse to gruppene i økonomisk resultat var kr 435 per para søye. For en gjennomsnittsbuskap i dette materialet med 75 søyer utgjør denne forskjellen kr 32.625.

Tabell 2. Økonomisk utbytte og lammeavdrått per para søye for buskaper gruppert etter lavt, middels og høyt økonomisk utbytte.

	Antall	**Kg lammeavdrått per søye**		**Kr, lam per søye**	
Lam, kr per søye	**buskaper**	**Middel**	**Std.avvik**	**Middel**	**Std.avvik**
Laveste 1/3	265	56,9	8,1	721,1	107,3
Midterste 1/3	265	67,8	5,7	935,9	46,0
Høyeste 1/3	265	79,2	8,4	1156,4	116,5
Alle	795	68,0	11,8	937,8	201,6

Sammenhengen mellom avdråtten per para søye og det økonomiske utbyttet ble beregnet i en regresjonsanalyse. Her ble følgende regresjonsligning funnet:

$Y = -90,425 + 15,123 X \quad (r = 0,884)$

hvor Y er det økonomisk utbyttet (kr) av lammeavdråtten per søye, og X er avdrått i kg per søye.

Forutsetter vi at lammevekten er konstant, vil en økning i lammetallet per søye med 0,1 gi en økning i lammeavdråtten på 4,24 kg, og dette tilsvarer ut fra regresjonsligninga en økning i det økonomiske utbyttet på kr 64,12, det vil si 6,8 %. Forutsetter vi derimot at antall lam per søye er konstant, vil en økning i gjennomsnittlig lammevekt på 1 kg øke utbyttet med kr 24,20, det vil si 2,6 %. Ut fra disse tallene vil en endring i antall høstlam per søye med 0,1 tilsvare en endring i levendevekten per lam på 2,65 kg.

Hvis vi forutsetter at det ikke er noen sammenheng mellom antall lam per para søye og lammevekten, vil det være en lineær sammenheng mellom prosent lammetap og tap i økonomisk utbytte. Ut fra tallene i Tabell 1 og regresjonsligninga ovenfor ble det beregnet at en økning i tapet av levende fødte lam med en prosentenhet medfører et gjennomsnittlig tap per søye på ca. kr 12. For en gjennomsnittsbuskap i dette materialet på 75 søyer vil et lammetap på 10 % innebære et økonomisk tap på ca. kr 9000, i forhold til at det ikke er noe tap.

Diskusjon

I dette materialet fant vi en til dels stor variasjon i de ulike resultatmålene og dermed også det økonomiske utbyttet. Dette indikerer at mange har store muligheter for å kunne øke inntjeningen. Av Tabell 2 ser vi at ved å øke utbyttet slik at buskapen flyttes fra 1/3-gruppen med det laveste utbyttet til 1/3-gruppen med det høyeste utbyttet, vil det gi en forbedring i inntektene fra slakt på over 30.000 for en buskap med 75 para søyer. Dette burde for mange være et realistisk mål.

For å oppnå en bedring i resultatet det være aktuelt å søke faglig råd. En gjennomgang av buskapen bør ikke bare fokusere på spesielle helseproblemer, men bør omfatte en systematisk registrering av driftsopplegg, fôring og stellrutiner for å finne forbedringspunkter (Brand 1996). Viktige faktorer som bør gjennomgås er slakting til rett tid for det enkelte dyr, det vil si plukkslakting, rett fôring om høsten før slakting, vurdering av tidspunkt for henting fra sommerbeite etter beitekvaliteten, og slakting til rett tid (prisene varierer i løpet av sommeren og høsten). En kan hevde at de økonomiske marginene i saueholdet er så små at brukerne ikke har råd til å benytte seg av faglig bistand. Men denne undersøkelsen illustrerer at det ut fra vurderinger

med hensyn til kostnad – nytte, nettopp kan være vel anvendte penger, forutsatt at rådene er effektive og at de blir fulgt opp.

En økning i lammeavdrátten kan skje gjennom å øke antallet høstlam per para søye og ved å øke høstvekten på lamma. Denne undersøkelsen viste at en økning i gjennomsnittlig lammetall per para søye med en desimalenhet tilsvarte en økning i den gjennomsnittlige lammevekten med 2,65 kg. Med tanke på at vi har et gjennomsnittlig lammetap i størrelsesorden 13 % (inkludert dødfødte lam), vil det sannsynligvis for de fleste være lettere å oppnå bedre avdrátt gjennom et høyere lammetall per søye, spesielt ved å redusere dødeligheten, enn ved å oppnå en tilsvarende økning i lammevekten.

Som vi ser av spredningsmålene i Tabell 1 er det stor variasjon i lammetapene i de ulike periodene etter fødselen. Tapstallene er ikke normalt fordelt. Enkelte buskaper skiller seg ut med svært høye tapstall. Dette gjelder både dødfødte lam, tap i inneperioden og på vårbeite. I slike buskaper er det sannsynligvis spesielle helseproblemer som er årsaken.

Tapstallene var størst på sommerbeite, og var i enkelte buskaper svært høye. Her ble det observert store distriktsvise forskjeller. I Sauekontrollen skilles det mellom tap på sommerbeite på grunn av rovdyr og av andre grunner, men rovdyrtapene er sannsynligvis underrapportert. Det er begrenset hva den enkelte bruker kan gjøre for å redusere rovdyrtapene i sin egen saueflokk.

Konklusjon

Tallene fra sauekontrollen viser en betydelig variasjon mellom ulike buskaper når det gjelder ulike resultatmål, og det også en stor variasjon i det økonomiske utbyttet av produksjonen. En god del buskaper har et potensiale til å bedre resultatet i et betydelig omfang gjennom å fokusere på faktorer som er årsak til den lave avdrátten og det lave økonomiske utbyttet. I denne forbindelsen kan mange ha stor nytte av å nytte økonomiske ressurser til rådgivningstjenster for å få en systematisk gjennomgang av buskapen. Dermed vil en lettere komme fram til forbedringspunkter og effektive forebyggende tiltak.

Referanser

Brand A, Guard CL. Principles of herd health and production management programs. I: Brand A, Noordhuizen JPTM, Shukken YH. Eds. Herd health and production management in dairy practice. Wageningen: Wageningen Pers, 1996:3-14.